VĚSTNÍK

SPOLEČNOSTI ANNY PAMMROVÉ

PhDr. Alena Blažejovská při natáčení u bratří Reynků v Petrkově

(foto archiv dr. Aleny Blažejovské)

57

TIŠNOV

Červen 2013

Přátelství a porozumění přes hranici generace
(foto Helena Pernicová)

Milí přátelé,

číslo, které právě otevíráte, je věnováno dvěma tematickým celkům. Jednak je to 90.výročí prvního vysílání Českého rozhlasu, jednak tvorba našich významných členů – výtvarníků: akademického sochaře Mistra Petra Bortlíka a malíře Mistra Stanislava Bělíka.

Několik slov k rozhlasu: měli jsme tu vzácnou příležitost, že jsme 27. dubna docela blízko data prvního vysílání mohli opět přivítat naši milou Alenu Blažejovskou. Náplň její úvodní přednášky přiblíží dr. Milada Škárová, poté shrne ing. Václav Zábrša svoje poznatky a dojmy z dlouholetého, věrného sledování rozhlasu a do třetice jsme s naší příznivkyní listovaly v *Březinianě* Petra Holmana.

Je třeba zmínit i další „rozhlasové lidi“, s nimiž jsme se během dlouhých let potkávali, o to se pokusila Vlasta Urbánková. Uvedené příspěvky přinášejí jen určité výseky rozhlasové práce zejména Aleny Blažejovské. Zhodnotit její přínos pammrovskému tématu to by bylo téma na diplomovou práci. Na tomto místě je možné uvést jen několik fakt a hrst dojmů.

Naše spolupráce trvá od roku 2000 a pokračuje nepřetržitě téměř půldruhého desetiletí. Posluchači mohli sledovat velké komponované pořady ve *Schůzkách s literaturou*, řadu autentických reportáží, časté vtupy v *Zelném rynku,* rozhovory s významnými literáty dr. Petrem Holmanem a Jiřím Kuběnou, drobnější útvary, jako jsou *Stránky na dobrou noc.*

Jen namátkou vyplouvají z paměti roky 2005, kdy na různých veřejnoprávních stanicích komentovala Alena Blažejovská vydání *Životopisu Anny Pammrové* od Almy Křemenové, a to nejméně třikrát, 2007 jsme poslouchali bezprostřední reportáž z Havlova, to byl rok stého výročí příchodu Havlových na Žďárecko, v roce 2010 připravila naše pohotová redaktorka zásadní pořad o překvapivě objevených dopisech Anny Pammrové Otokaru Březinovi.

Velmi si ceníme zejména rozhovoru, který natočila na Bítově, kde slavil 70 let Jiří Kuběna. Mezi jeho přáteli byl přítomen i „šestatřicátník“ Václav Havel, s nímž Alena Blažejovská hovořila o jeho vzpomínce na Annu Pammrovou. To jsou ovšem jenom střípky – pokud se podaří uskutečnit zamýšlený záměr, připravíme ucelený přehled pořadů Aleny Blažejovské věnovaných Anně Pammrové a naší Společnosti jako vánoční dárek.

Jsme vděčni za vše, čím rozhlas obohacuje náš život a za přátelství oněch milých „lidí od rozhlasu“!

Přejeme vám příjemnou dovolenou a krásné léto!

Výbor Společnosti Anny Pammrové

ALENA BLAŽEJOVSKÁ OPĚT MEZI NÁMI, TENTOKRÁT V SOUVISLOSTI S 90. NAROZENINAMI ČESKÉHO ROZHLASU

Milada Škárová

„Mediální studia a žurnalistika“ je teď jeden ze studijních oborů na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Můj vnuk Tomáš tam právě končí druhý ročník (společně se sociologií) a vyučován (prý dobře) pracovníkem Českého rozhlasu Brno Janem Součkem se chystá na letní praxi právě tam, kde působí i členka a spolupracovnice naší Společnosti Anny Pammrové Alena Blažejovská.

Alenin pořadům – především Zelný rynk a Schůzky s literaturou – nasloucháme asi všichni a někteří z nás, hlavně naše předsedkyně Vlasta Urbánková, byli i aktéry jejích reportáží. Jednou se to Aleně podařilo i se mnou: dokonale profesionálně nenápadně mi přisunula před ústa mikrofon – jednoho studeného říjnového dne na cestě k bývalému Havlovu u zarostlé pěšiny ke žlutému domku Anny Pammrové.

V úvodu setkání 20. 4. 2013 v Městském muzeu v Tišnově se Alena Blažejovská nazvala „teoretizující praktičkou“. V této minicharakteristice cítím dokonalé vyjádření maxiobsahu její činnosti: té praktické v rozhlase, kterou promyšleně zteoretizovanou předává jako docentka svým posluchačům na JAMU. Věřím, že nejen její odbornost, ale také příjemný, ukázněný, nevnucující se projev je i zde vnímán a přijímán jako něco mediálně důležitého nejen v žurnalistické praxi, ale i obecně ve vztazích mezi lidmi kdykoli a kdekoli.

Na své povídání o Rozhlase se Alena Blažejovská dobře připravila, dozvěděli jsme se nejen o začátcích a postupném vývoji rozhlasového vysílání u nás, ale taky o předcházejících významných událostech v jiných částech světa – to vše doplněno archivními zvukovými záznamy. Zajímavé byly i úvahy o působení médií na psychiku jednotlivého člověka i větších společenství v různých dobách. Velmi výrazně se tento jev uplatnil v souvislosti s Adolfem Hitlerem při jeho cestě k politické moci ve 30. letech 20. století.

30. 10. 1938 pak rozhlasem vysílaná hra Válka světů podle románu Orsona Wellse způsobila v New Yorku paniku, posluchači považovali totiž hru o invazi Marťanů za skutečnost, snad pod vlivem událostí v Evropě před 2. světovou válkou.

Prapočátky rozhlasu lze nalézt už o 100 let dříve v podobě telegrafu, který Samuel Morse vynalezl v roce 1838, kdy první zpráva na lince z Washingtonu do Baltimore se skládala ze slov „Toť stvořil Bůh“. Morseova abeceda ovšem byla spíše „svérázným tiskem než prolongací lidského hlasu“.

K významné události pak došlo 12. 12. 1901, kdy G. Marconi v Newfoundlandu zachytil zvuk smluveného bezdrátového signálu, který přijímala anténa připevněná na draku vypuštěném 60 metrů nad zem. Signály byly vysílány 5000 kilometrů odtud v anglickém Cornwallu. První přenos skutečného programu pak uslyšela 21. 12. 1906 skupina rozhlasových techniků na lodích u Nové Anglie, ze sluchátek se ozval hlas, který četl verše z Bible. A teprve v roce 1922 byla v Anglii zřízena BBC, která začala vysílat z Londýna 14. 11. U nás bylo pravidelné

vysílání zahájeno 18. 5. 1923 v pražské stanici ve Kbelích. Základem prvních programových pokusů však nebylo zpravodajství, ale hudba, k níž se pak přidávaly zprávy sportovní, meteorologické a burzovní. V Brně se konaly první pokusy v Komárově v květnu 1924 a 1. 5. bylo otevřeno první rozhlasové studio na střeše Zemského domu.

Prvním reportážním přenosem bylo 12. 2. 1928 představení opery Bedřicha Smetany Dvě vdovy z Národního divadla v Praze. Zprávy však rozhlas ještě dostával z ČTK. 21. 6. 1925 se pak uskutečnil první přenos informující o slavnosti položení základního kamene k budově české techniky v Praze – Dejvicích.

Brno začíná vysílat rozhlasové přenosy od srpna 1927, slavnost při otevření výstavy k 900. výročí založení Znojma, pak lehkoatletické utkání na hřišti Moravské Slavie v Brně. A už tehdy se začaly projevovat obsahové a názorové (politické?) rozdíly mezi Prahou a Brnem, a to až tak, že Praha nepřijímala z brněnského programu některé průkopnické reportáže.

30. 7. 1930 vysílal Dalibor Chalupa reportáž ze skautského tábora u Soběšic a v téže době vznikl v Brně zvláštní reportážní žánr „letní radiofejeton“; ten však brzy zanikl, protože „nebyl skutečnou rozhlasovou reportáží“. Dalibor Chalupa, básník a tehdejší vedoucí literárně dramatické redakce, byl podle Aleny Blažejovské nejznámějším a patrně nejlepším autorem brněnských pásem.

Jiný typ pásma vytvořil v Brně muzikolog Mirko Očadlík a dále Přemysl Matula (Reportáž z operace srdce v roce 1954), který také v Brně řídil Paprsek – magazín vědy a techniky pro mládež (ekvivalent pražského Meteoru).

Historie literárního vysílání začínala už v roce 1924 pohádkami, přednášenými vypravěčkou Marií Hübnerovou. Hlasatel A. Dobrovolný pak zahájil četbu na pokračování a ukázky z knižních novinek: jedním z prvních, kteří četli z vlastní tvorby, byl Petr Křička.

V Brně se od počátku rozvíjelo vysílání literární a dramatické; 11. 6. 1927 to byla Čapkova hra R. U. R., ruskou literaturu v létech 1932 – 1938 zprostředkovával Bedřich Václavek. Prozaickým textům se věnoval Jinřich Honze a Josef Bezdíček, který se taky zabýval základními principy rozhlasové režie a prosazoval zásadu, že „hlavním pilířem musí vždy být myšlenková linie jako hlavní cíl při všech pořadech, hry, recitace, orchestr, zpěv.“ Režisér J. Summer vytýkal hercům jevištní patos a každou povrchnost projevu. K tomu moje smutná aktuální otázka. Kam zmizely tyto zásady v převažující většině pořadů v převažující většině současných českých rozhlasových stanic, z nichž se jen výjimečně ozývá něco jiného než povrchní, bezmyšlenkovité, přepatetizované či provokativně odfláknuté „sexy“ výkřiky? Jaký účel je sledován tímto odváděním posluchačů od opravdového myšlení, přemýšlení, zamýšlení?

V závěrečné části svého vystoupení Alena Blažejovská mluvila o vzniku a vývoji v současnosti téměř vždy poslouchatelné – z hlediska obsahů pořadů i projevu redaktorů a hlasatelů – Vltavy.

Ta vznikala jako 3. program v roce 1960, kdy se (jen na pražském vysílači) uváděly vážnější pořady všech hlavních redakcí. V lednu 1964 pak vznikla samostatná redakce 3. programu. Vysílala na VKV, což pro posluchače

předpokládalo jednak zakoupení nového, dražšího přijímače – a také nové smýšlení. V Brně byl stoupencem 3. programu Antonín Přidal, i když všichni věděli, že na dosavadních přijímačích jej nelze slyšet. Monopolní fabrika Tesla tvrdila, že dražší přijímače s VKV by neprodala, takže programová skupina Československého rozhlasu navíc plnila úkoly organizátorské a propagační. Získávala pro 3. program zainteresované posluchače a první externí spolupracovníky, což byli Suchý, Šlitr, Horníček, Werich, Ivan Vyskočil, a jiní. Antonín Přidal s folkloristou a hudebním redaktorem Jaromírem Nečasem připravovali pořad Potulky knihami a hudbou.

Jako Vltava existuje 3. program Českého rozhlasu od roku 1972, kdy se dosavadní síť VKV rozdělila na 2 samostatné okruhy Vltava a Děvín. Program stanice Vltava je určen pro „náročného posluchače, který preferuje umělecký program a je ochoten věnovat soustředěnou pozornost i časově náročnějším pořadům.“

Tedy díky za vynález rozhlasu, jakož i všem rozhlasákům, kteří „už 90 let“ poctivě – profesně i lidsky – myslí, cítí i konají tak, aby výsledky jejich práce nám všem nabízely všestrannou maximální kvalitu, nepřijímanou ovšem těmi, kteří zatím dávají přednost jen laciným, povrchním zábavičkám.

Po skončení přenášky Aleny Blažejovské někteří z nás zavzpomínali na své nezapomenutelné zážitky s rozhlasem, většinou ze svého už dávného dětství. Dovolím si uvést ten svůj, který mám v sobě velmi živě už víc než 70 let. Bylo to v době protektorátu, čili „za rajchu“, kdy „poslouchání cizího rozhlasu bylo zakázáno a trestáno káznicí nebo i smrtí“. Tato vyhláška byla úředně přilepena na každém rozhlasovém přijímači, z něhož byly před tím odstraněny „krátké vlny“, na nichž vysílal zprávy v češtině Londýn. Na naši školu ve Žďárci tehdy přišel mladý učitel Antonín Mrkos, později světoznámý astronom. Ten se svými znalostmi fyziky a konstruktérským nadáním (první dalekohled si vyrobil jako nezletilý student, aby mohl na kopci nad rodným Střemchovem pozorovat hvězdy) a stvořil pro naše vykuchané baterkové rádio (neměli jsme v naší zapadlé vísce ještě elektřinu) jakousi cívku (což prý byly ty zakázané krátké vlny), z níž několik drátků vyčuhovalo do prostoru.

Celé to vypadalo jako trochu větší chroust – tak jsme pak po celou válku tuto věcičku nazývali – jehož čouhající nožičky správně zastrčené do útrob rádia způsobovaly, že se vzápětí ozvalo několik úvodních tónů z Beethovenovy Osudové, pak slova „volá Londýn“ a zprávy. Po skončení poslechu, při zatemněném okně a zamčených dveřích, byl „chroust“ odnesen do skrýše v zahradě. Tam byla jakási díra do zdi školní budovy, v níž se „chroust“ pro jistotu ještě zarovnával kamením.

O MÉ NÁKLONNOSTI K ROZHLASU

Václav Zábrša

Při příležitosti letošního 90. výročí vzniku českého rozhlasu 18. května 1923, kdy se začalo vysílat z Prahy a o rok později 1924 už i z Brna, jsem dostal další možnost zamyslet se nad svým dlouhodobým přátelským vztahem k rozhlasu. Poprvé jsem napsal své menší rozhlasové vyznání v roce 2009 do Věstníku SAP č. 48. Také tehdy předcházelo mému psaní stejně jako letos setkání s paní Alenou Blažejovskou v Tišnově a já jsem svůj tehdejší článek zaměřil více na její pořady a brněnský rozhlas. Proto bych se tentokrát chtěl soustředit širším pohledem na ostatní rozhlasové souvislosti, ale také částečně navazovat na své minulé uvažování.

Rozhlas se může stát v životě vzdělanějšího i obyčejného člověka významným činitelem v oblasti poznávání i zábavy. V nedávné době byl sice jen o třicet let mladší televizí poněkud odsunut ve svém ovlivňování veřejného dění (nedovede třeba jako při čerstvé prezidentské volbě tak výrazně ovlivnit výsledek), ale přesto zůstává, pro určitou vrstvu obyvatelstva, k níž se já hlásím, zajímavějším a přitažlivějším mediem než televize.

Český rozhlas zažil během svého devadesátiletého trvání mnohé změny a reorganizace, jež nemohou být mým hlavním tématem. Hodně z tohoto vývoje jsme mohli zaslechnout v přednášce Aleny Blažejovské v Tišnově 27. dubna 2013. Já nyní nabízím své názory, postřehy i zkušenosti z dlouholetého posluchačského sledování rozhlasu, poněkud více zaměřené na zážitky z poslední doby.

Český rozhlas vysílá 24 hodin denně pro celý národ na více stanicích, programy mají převážně týdenní periodicitu a každý posluchač by měl mít přehled o programu, aby si mohl vybrat s ohledem na svůj životní styl, neboť každý člověk má své záliby a povinnosti. K tomu dobře poslouží časopis Týdeník Rozhlas, který ovšem není nutno každý týden kupovat, stačí jen občas nahlédnout a zapamatovat si své oblíbené pořady. Vhodným doplňkem je internet, kde je program rovněž uveden a kde já si upřesňuji podrobnosti k pořadům, jež sleduji pravidelně. Potřebuji přece vědět, o čem budou např. Schůzky s literaturou nebo Páteční večer na Vltavě, abych je mohl vynechat, když mě nezajímají nebo na ně odborně nestačím. Jsem vděčný i za noční reprízy, což se někdy velmi hodí.

Důležitým předpokladem stát se kvalifikovaným a tím i spokojenějším posluchačem rozhlasu jsou i určité a nutné technické znalosti o druhu a šíření rozhlasových vln, o zeměpisném umístění vysílačů a jejich výkonu, o kvalitě vlastního radiopřijímače. Tyto vědomosti usnadňují rozhlasovému nadšenci, za něhož se považuji, kvalitnější poslech v odlehlých končinách Vysočiny, ve vlaku během cesty z Brna do Prahy, v městských dopravních prostředcích, v lese na houbách i při zimním lyžařském běžkování. Rozhlasovou znalost a zaujetí je možno u nahluchlých osob dokonce využít ve svůj prospěch i ke klamání veřejnosti při nudných nebo špatně slyšitelných přednáškách k tomu, že poslouchající si do sluchátek přepne místo sluchadla nějaký vhodnější a slyšitelný program z radia. Při všech těchto příležitostech může být člověk rozhlasovým posluchačem, aniž by to okolí vadilo, což nedokážete s televizí a což je jedna

z hlavních předností rozhlasu.

I v tišnovské besedě zazněly kritické ohlasy a dotazy z této oblasti, na něž dává odpověď výše uvedené. Není zde možno rozvádět, že i rozhlas má v současné době problémy se šířením svého programu pomocí zastaralých dlouhých a středních vln, že soupeří se soukromými stanicemi v přidělování velmi krátkých vln, že to částečně řeší digitálním příjmem z televizoru nebo internetem, kde je jak přímý poslech, tak dodatečný výběr z rozhlasového archivu. Toto všechno ovšem vyžaduje nejen znalosti, ale také patřičné technické vybavení!

Nyní se ještě vrátím k podstatě rozhlasu, k jeho programu, což je pro posluchače ta nejzávažnější složka. I na tomto poli dochází, zvláště v posledních dvaceti letech, jak k pozvolnému, tak i prudšímu vývoji a změnám. Také veřejnoprávní Český rozhlas podléhá komerčním tlakům vyvolaným ze sledování poslechovosti, na což obvykle doplácí stálý zavedený posluchač. Toto je třeba neustále sledovat, aby bylo možno po zrušení některých pořadů přejít na ty novější.

Můj poslech rozhlasu se v současnosti ustálil na pořadech mluveného slova na čtyřech stanicích Českého rozhlasu, a sice Dvojky (dříve Praha), Vltavy, Brna a Plusu (donedávna Český rozhlas 6 a předtím Svobodná Evropa). Přiznávám svou nedostatečnost, že z časových i zájmových důvodů už nestačím na hudební pořady. Na každé z těchto stanic se snažím pravidelně sledovat to, co je na mém výběrovém seznamu. Jen stručně o některých pořadech.

Na brněnské regionální stanici se zaměřuji jen na dva literární programy. Sedmé nástupiště zdravě soupeří z mého pohledu se Zelným rynkem docela zajímavě a posluchač z toho může kvalitně těžit. Vzhledem k rozdílnému charakteru obou pořadů se s přibývajícím věkem více přikláním k monotematicky laděnému 7. nástupišti, které tak může dané téma nabízet hlouběji propracované. Zelný rynk je pestřejší, určený spíše mladší generaci a hodnotil jsem jej i historicky v roce 2009. Z nedávných pořadů mě zaujalo vzpomínání na oblíbený seriál šedesátých let Nashledanou v sobotu, četba z Pavla Řezníčka Pod Hrabalovými křídly, Milan Uhde prezentoval svou knihu Objevy pozdního čtenáře a právě nyní se vysílá úžasně dojímavé i tragické životní putování básníka Josefa Koztohryze nazvané Polární záře nad Pastvištěm.

Celostátní Dvojka má největší možnosti, je dobře technicky poslouchatelná na celém území, sama vyrábí celou řadu atraktivních pořadů a z regionálních stanic přebírá jejich nejposlouchanější. Znám hodně lidí, kteří stejně jako já sledují v Brně vytvořené Toulky českou minulostí, k nimž se nedávno přidal Stříbrný vítr, oba pořady se reprizují. Rozhovory Jak to vidí nebo náročná nedělní tříhodinovka Dobré ráno, Česko (dříve dle mě vhodnější Dobré jitro) dokazují, jak rozhlas může vítězit nad televizí, když dává příležitost chytrým vzdělaným osobnostem, schopným sdělovat do média své myšlenky a znalosti aplikované na žhavou současnost.

Z Vltavy jako stanice tzv. výběrové, pro náročnější posluchače s převahou hudebních pořadů, si já vybírám zase jen mluvené slovo. Jsou to literární Souzvuk a Schůzky s literaturou. Páteční dvouhodinový večer vyžaduje soustředěného posluchače, neboť nabízí hlubší vstupy do různých oblastí kultury domácí

i zahraniční provenience. Tematicky je třeba si pohlídat i středeční večerní Radiodokument.

Stanice Plus je postihována nejčastějšími změnami a zasloužila by si delší historický exkurs až do padesátých let 20. století z více pohledů. Z toho technického hlediska si rád vzpomínám na své osobní zážitky, úspěšné i vztekem poznamenané souboje s rušičkami. V současnosti pokračuje úsilí o získání velmi krátkých vln pro tuto stanici. Tematická složka je tak obsáhlá, že v tomto článku není vůbec možné vyjmenovat ani osoby ani pořady s nimi spojené, což platí plynule až do dneška. Každodenně něco poslouchám, i zde je výhodná možnost poslechu reprízy a takové Názory a argumenty poskytují zhuštěný a kvalifikovaný přehled denních událostí, což nedokáže žádné zdlouhavé televizní zpravodajství nebo čtení novin. Já si na této stanici cením i toho, že její současné vedení se snaží o návaznost na vypěstovanou náročnost z minulosti jak v oblasti programové, tak i výběrem nových a uchováváním starších kvalitních redaktorů.

Nemohu si odpustit zde připomenout aspoň dvě nezapomenutelné rozhlasové osobnosti, jež by si zasloužily samostatné vyznání a mohu se pochlubit osobním nebo písemným stykem. Tou první byl už zemřelý Jiří Ješ a druhou je stále rozhlasově aktivní Jan Petránek, jenž právě na Dvojce připomněl i v tomto mém článku vyzdvihovanou technickou stránku rozhlasu, když zdůraznil dosud řádně neoceněný výkon rozhlasových techniků v srpnu 1968!

Doufám, že se mně aspoň částečně podařilo vyjádřit svůj vděk našemu devadesátiletému rozhlasu, jejž já navzdory všem zvratům a poklesům poslouchám už 66 let a snad jsem i nějakého čtenáře ovlivnil a získal do naší rozhlasové obce.

S ALENOU BLAŽEJOVSKOU NAD BŘEZINIANOU

Vlasta Urbánková

Jestliže dvě předchozí stati inspirovala více méně Alena Blažejovská, pak bude naší průvodkyní i ve třetím příspěvku. Rozhlasové jubileum napovědělo, abychom v její tvorbě hledali relace různým způsobem spojené s Petrem Holmanem. Bylo jich za dobu dlouholeté spolupráce bezpočet, patřily k nim i ty, v nichž byla vzpomenuta Anna Pammrová. Vybavujeme si například rozhovor, který vedla Alena Blažejovská s editorem životopisu Anny Pammrové od Almy Křemenové po jeho uvedení v Tišnově v září 2005 a který zazněl v Zelném rynku 1. října téhož roku. Celý text rozhovoru zahrnul Petr Holman do své obšírné „knížečky“ *Březiniana*, která vyšla na podzim minulého roku. Při listování a přečastém pročítání dopisů a dokumentů jsme samozřejmě vícekrát narazili na jméno naší též už dlouholeté žďárecké souputnice, ale čím více jsme se do bezbřehého materiálu nořili, tím více jsme měli pocit neplavců v širém moři.

Tehdy jsme si připomněli komponovaný pořad připravený Alenou

Blažejovskou pro stanici Vltava v prestižní rubrice a prestižním čase. Byly to *Schůzky s literaturou* vysílané 12. 4. 2009 ve 20 hod. a jejich obsah byl pro nás velmi významný – byla to *Březiniana,* která seznamovala posluchače s připravovanou knihou literárního historika a editora Petra Holmana. Vydání díla mimořádného obsahu i rozsahu jsme se za tři a půl roku dočkali, vyrovnat se s ním a hledat k němu znovu a znovu cestu to bude pro mnohé z nás úkol na celý zbytek života.

Nahlédli jsme tedy nejdříve do scénáře zmíněného pořadu, který nám autorka ochotně poslala. Zaujaly nás například vazby na Jaroměřice patrné např. z dopisu Otakara Fialy (rok 1944), Březinova současníka: *„Pamatuji se, že Březina o tom mluvil a řekl, že mnozí o jeho vztahu k indické filozofii mluví a že tyto vlivy u něho přepokládají i pro dobu, kdy se tím studiem ještě neobíral. Já jsem od Březiny slyšel mluvit o indické filozofii hned na začátku svých návštěv u Mistra, kdy Březina bydlil v našem sousedství u Höfrů (asi 1906). Když jsem odcházel, Březina se zastavil u knihovny vpravo od dveří, ukázal na několik svazků a řekl: Toto je nejhlubší výklad života. Byla to indická filozofie v anglickém překladu.“*

V roce 1988 psala Petrovi Holmanovi paní Jiřina Lukšů o dopisech Emilie Lakomé Otokaru Březinovi – zajímavý je její názor, který sdílela s manželem Vladimírem: *„Ona jej opravdu milovala, snažila se mu porozumět, ale on zůstával dobrým přítelem.“*

Z dopisu Ferdinanda Höfera (únor 1989), v němž sděluje obavy o osud rodného domu: *„Nic se nedalo na to, že zde byla při stavbě pietně zachovaná světnička, kde žil, tvořil a přijímal vzácné návštěvy básník Otokar Březina, kde jsme měli zatím umístěn nábytek po Anně Pammrové, který jsme koupili z pozůstalosti. Nábytek dal již dříve MNV někam odvézt a už se o něm neví. Bude se též bourat hospoda U Hambálků, kam chodíval Otokat Březina a kde je jeden z nejkrásnějších secesních sálů u nás. Muzeum Otokara Březiny – Památník – již dlouhou dobu neexistuje a budova je v tak hrozném stavu, že hrozí zřícením. To všechno se nám asi podaří zlikvidovat.“* Zajímavá byla i korespondence týkající se dopisů Otokara Březiny Emilii Lakomé, které se objevily v nabídce pražského antikvariátu. Úsilí o knižní vydání, které obsahovalo listy obou protagonistů, bylo úspěšně završeno roku 1991.

Za pouhých pět roků vyšlo v Brně dílo ještě mohutnější – dvousvazková *Korespondence Otokara Březiny.* Za všechny nadšené reakce uvádíme svébytné hodnocení samotné autorky pořadu, Aleny Blažejovské (Brno 31. 5. 2004): *„Z Korespondence O. Březiny jsem zatím neoněměla (to by byl v mém případě pracovní úraz), i když svým způsobem možná ano. Člověk se před tím cítí maličký a jímá ho obava, kdy tohle všechno stihne přečíst…“*

Ve více dopisech je zmiňována Anna Pammrová. Alena Blažejovská nás potěšila výběrem čtenářského hodnocení právě vydané životopisné knihy, například toto ze 13. 10. 2005: *„Životopis Anny Pammrové je úžasný! Jaká radost číst, je s čím (s kým) porovnávat…“* To napsal Petrův přítel a zaujaly nás také obsáhlé citace dopisů Jiřího Kuběny, Březinova přítele Matěje Lukšů nebo pasáž ze statí Bedřicha Fučíka a Miloslava Červenky.

Byla to velmi inspirativní „schůzka s literaturou“, výborně dramaturgicky ztvárněná, nesoucí jako obvykle přesvědčivé rysy autorčiny profesionality.

Nyní opouštíme bezpečnou cestu, po níž jsme postupovali stovkami stran *Březiniany* po boku Aleny Blažejovské. Jednou z mála možných cestiček se ukázala alespoň rámcová rekapitulace roku 2005, který byl pro naše přátelství s Petrem Holmanem velmi významný. V polovině dubna, těsně před svými narozeninami, přijel poprvé do Tišnova oprávněnému uznání se těšící editor dvousvazkové *Korespondence Otokara Březiny,* aby členům Společnosti a dalším četným zájemcům přiblížil to obdivuhodné pracovní úsilí i citovou zainteresovanost, které přivedly na svět jeho nepochybně životní dílo. Ve Věstníku č. 34/2005 se v anketě svěřovali účastníci besedy – vyjímáme příspěvek tehdejší členky Marie Bártové: *„Byla jsem zvědavá na Petra Holmana, protože jsem si byla vědoma, jakou obrovskou práci vykonal vydáním souborné Březinovy korespondence. Překvapil mě, že je tak všestanný – cestovatel, badatel, spisovatel, sběratel, pedagog i hudebník. O jeho duchovní úrovni nepochybuji, zaujalo mě právě to, že je následovníkem básníka Otokara Březny, a máme proto naději i vzor, nemusíme zoufat. To je můj názor, tak to cítím.“*

Začátkem června 2005 vyšel v Tišnovských novinách článek Mgr. Zdenky Dohnálkové, v němž vyzdvedla *„Holmanovo živé a v tom nejlepším slova smyslu zaujaté vyprávění o mnohdy dobrodružné cestě za dopisy a jejich současnými majiteli“.* Závěr článku citujeme v úplnosti: *„Vzniklo dílo, které podává mnohotvárný obraz jednoho života. Dr. Holman je nazývá mj. i nejautentičtějším průvodcem básníkovým životem. Dodejme, že se jedná o dílo, které osloví literární badatele i prosté milovníky literatury.“* V uvedeném článku je zmiňována i významná událost – brzy po tišnovském setkání byla *Korespondence* poctěna cenou Magnesia Litera za nakladatelský počin roku.

Příjemné překvapení nám připravil Petr Holman druhou návštěvou – bylo to v září 2005, kdy Společnost Anny Pammrové společně s nakladatelstvím SURSUM představila veřejnosti *Životopis Anny Pammrové* od Almy Křemenové, zejména pro naše členy velmi cenné dílo, které Petr Holman edičně připravil. Velkou zásluhu o vydání knihy měl v roce 2004 zesnulý dr. Karel Fic. Je potěšitelné, že autor *Březiniany* zahrnul do dokumentů z roku 2005 také vzpomínku na tohoto vzácného člověka, který mnohostranně obohatil kulturní život na Tišnovsku. Z příspěvku „Za všechno díky“ (Věstník SAP č. 33/2005) vyjímáme: *„Na realizaci tohoto dlouho připravovaného projektu nám velmi záleželo. Čtenářům se mělo dostat do rukou autentické svědectví o naší protagonistce z pera blízké, zasvěcené osoby, jakou její vzdělaná, kultivovaná neteř bezpochyby byla. Tak se odvíjela poslední složitá kapitola naší publikační činnosti, kterou pomohl úspěšně završit právě Karel Fic.*

Ve chvílích, kdy píšeme tyto řádky, víme už zcela konkrétně, jak bude kniha vyhlížet. V textu jsou již zařazeny opět zdařilé, jako by tiše hovořící ilustrace Pavla Adamce, výmluvnou okolností je i to, že publikaci edičně připravil PhDr. Petr Holman. Můžeme zajisté očekávat i profesionálně zvládnuté grafické ztvárnění, které je od knih vycházejících v nakladatelství SURSUM neodmylitelné.

Velice bychom si přáli, aby se podařilo dobré dílo, poněvadž je v něm přítomen zcela reálný, zásadní vklad Karla Fice. Bude to jedna z jeho stop, které nezarostou. Také proto bude kniha věnována jeho památce.“

Z následujícího Věstníku č. 34/2005 vybral Petr Holman tři nezkrácené příspěvky z rubriky Přečetli a napsali – (autoři Mgr. Helena Pernicová, Draha Motyková a ing. Václav Zábrša). Předkládáme zkrácené texty druhého a třetího příspěvku:

„V knize Almy Křemenové s titulem Anna Pammrová – životopis, která vychází zásluhou tišnovské Společnosti Anny Pammrové za editorství Petra Holmana, dostává se nám do ruky jedinečný a zasvěcený pohled do nevšedního nitra a do mnohdy těžkými zkušenostmi naplněného života Anny Pammrové.

Je knihou, která je dosud nejobsáhlejším celkem jejích deníkových záznamů, citlivě doprovázených vzpomínkami autorky, která byla její neteří. Je také velmi záslužné, že tento svazek vychází v poměrně krátkém časovém sledu po Antievě, autobiograficky líčeném dětství Anny Pammrové.“

„Předně připomínám slova editora knihy Petra Holmana v brněnském rozhlase, kde doporučil další vydávání díla Anny Pammrové, především její dosud nezveřejněnou korespondenci (např. s Pavlou Moudrou – 205 dopisů z let 1905 – 1940 a Marií Ježkovou – 40 dopisů z let 1930 – 1936), neboť se mu při přípravě knihy dostalo hlubšího poznání osobnosti Anny Pammrové. Podobné pocity jsem při čtení životopisu zažil i já.“

Na sklonku roku 2005 připravila Alena Blažejovská s Petrem Holmanem obsáhlý rozhovor pro internetový Portál české literatury. 21. 11. autorka posílá do Prahy e-mail, z něhož vyjímáme:

„Ten rozhovor je velice zajímavý a krásný, člověk se v Tvých slovech přímo koupe… Navíc srší energií, čtu ho, jako bys seděl vedle mě.“

Podobné pocity jsme měli i my. Rovněž elektronickou cestou reagovala Mgr. Helena Pernicová 6. 12. 2005:*„…Je to opravdu delší rozhovor, informačně i jazykově nabitý… ještě se k němu určitě vrátím, až si ho vytisknu a bude zajímat i mnohé z přátel a vašich příznivců tady u nás. Děkujeme za velkou pochvalu pro Společnost…“*

Rok 2005 byl svým způsobem vrcholem tišnovského pammrovského snažení a zmíněné ocenění bylo pro nás další vzpruhou. Přátelství i korespondence pokračovaly i v roce následujícím, kterým téměř 1500 stran čítající „čítanka“ končí. Jedno krátké zastavení v roce 2006. Ve Věstníku č. 36/2006 byla uveřejněna studentská práce Petra Holmana věnovaná Březinovu překladu staroindického básnického textu. Bylo to velké překvapení pro jistou osobu, kterou autor takto poeticky obdaroval k životnímu jubileu. Poděkování v dopise z 30. 6. 2006 zahrnul Petr Holman mezi dopisy, kterými se *Březiniana II.* chýlí ke konci.

Už tehdy jsme měli jisté povědomí, že to nebude poslední korespondenční soubor, který čtenáři otevřeli na podzim 2012. Přesvědčili jsme se o tom na samém konci souboru na str. 1462, kde autor seznamuje čtenáře s velkorysými plány do budoucnosti. Vedle vydání souborného díla Otokara Březiny a jeho juvenilní poezie je tu uvedena *Březiniana III.*

Na závěr patří poděkování Petru Holmanovi za značnou pozornost, kterou v *Březinianě II.* věnoval naší publikační činnosti – uvádí řadu odkazů na Věstník Společnosti Anny Pammrové, jsou tu celé stati a jejich podstatné části a řada dopisů klasických i elektronických od našich členů. Dostalo se nám významné prezentace ve společnosti významných literátů našich i zahraničních a vstoupili jsme snad též do povědomí určitého okruhu čtenářů tohoto mimořádného díla.

Vzácný pohled na naši milou příznivkyni Alenu Blažejovskou
přímo při práci ve studiu ČRo Brno
(foto archiv A. B.)

DLOUHÁ LÉTA S ROZHLASEM
Vlasta Urbánková

S médiem, které už téměř celé století patří neodmyslitelně k životu mnohých generací, mne spojuje nejranější dětská vzpomínka. Už okolnost, že mě vrací do tragického roku 1938, naznačuje, že to bude vzpomínání neveselé a také svým způsobem kuriózní.

Bylo to v období kolem potupného Mnichova, kdy v naší rozlehlé mlýnské kuchyni celý den vysílal rozhlas nové a nové znepokojivé zprávy. Znala jsem důvěrně, z dnešního hlediska muzeální, radiopřijímač, zejména mě zaujala melodická znělka pražské stanice, ten známý motiv otevírající první symfonickou báseň Smetanovy Mé vlasti. Samotné pořady jsem příliš nevnímala, v době tak temné jsem z nich ale vyciťovala úzkost a napětí, pravá podstata sdělení mi zůstala utajena. A tak se stalo, že časté vysílání zásadní politické informace mi uvízlo v paměti a dvouapůlleté dítě opakovalo po hlasateli tragickou zprávu: *„Západní mocnosti se rozhodly, že jim to dají.“* Jednalo se o Sudety, o kterých jsem samozřejmě neměla ani potuchy. Zatímco do prvních vzpomínek mých vnoučat vstupovali Mikuláš a Ježíšek, já jsem z černé bedýnky s magickým zeleným okem slyšela válečné zpravodajství v přímém přenosu. To sice procházelo filtrem mé dětské nevědomosti, ale i z chování dospělých, kteří průběh války soustavně na rozhlasových vlnách sledovali, jsem vycítila nepochopitelný a nebezpečný chaos doby. Pamatuji si na tuhé rudé karty připevněné k ovládacímu knoflíku rádia, na němž český i německý nápis varovaly, že poslech zahraničního rozhlasu trestá se smrtí. Když byla 18. dubna 1945 vypnuta celoplošná elektrická síť, měli jsme ve mlýně díky dieslovému agregátu možnost zachytit o tři týdny později volání pražského rozhlasu o pomoc i nadšené zprávy o konečném osvobození Prahy. Tehdy mi bylo devět let – rozhlas zarámoval celé mé časné dětství a dodnes mu vděčím za to, jak velkou posilou byl pro celý široký okruh dospělých, kteří mne obklopovali.

Po době odstartované slovy Klementa Gottwalda, „že se právě vrátil z Hradu“, byl pro mne i maminku rozhlas zdrojem kulturních zážitků – hudby, poezie, rozhlasových her. Tyto zážitky mi poskytuje rozhlas dodnes, samozřejmě přibyly mnohé pořady literárně dramatické a společenská publicistika. Mnozí čtenáři právem očekávají, že právě teď nastala vhodná chvíle pro paní Alenu Blažejovskou. Její mnohostranné aktivitě, zejména té věnované pammrovskému sdružení, byla věnována část úvodníku a také obsáhlé stati dr. Milady Škárové a ing. Václava Zábrši. Na tomto místě se chci vyznat z hlubokého přátelství a pevných citových vazeb, které mne k této výjimečné osobnosti poutají. Není to jen její profesionalita, ale též mimořádný lidský rozměr na první pohled nenápadné a skromné bytosti, jemné a přitom rozhodné. Přátelství, které neokázale, ale velmi přesvědčivě dává najevo všem tišnovským příznivcům Anny Pammrové, patří k významným hodnotám i mého života.

Je tu však ještě jedna kapitola, v níž hráli a stále ještě hrají svou roli další „rozhlasoví lidé“. První dva jsem potkala na své učitelské dráze, a to v době, kdy po uvolněných 60. letech sevřely zejména kulturu a školství normalizační kleště. Měla jsem však to štěstí, že jsem mohla pracovat mezi skvělými kolegy

nepodléhajícími atmosféře „báječných let pod psa“, což se týkalo též a zejména studentů, ti navíc svá skutečná „báječná léta“ prožívali. Vytvořili jsme v malém gymnáziu v zapadlém koutě Vysočiny ovzduší prosté zatrpklosti a deziluze. Ve škole se mimo vyučovací proces zpívalo, sportovalo, hrálo se divadlo a především holdovalo poezii. Nemám na mysli jen úředně organizované soutěže, i když do nich vstupovali studenti ruku v ruce s Jeseninem nebo Aškenázym, ale především jejich poetické pokusy. Ty nebyly ojedinělé – lze hovořit o jakési „tvůrčí epidemii“. Byli jsme schopni vytvořit z původní studentské tvorby celovečerní programy, zvát veřejnost do poetické kavárny na večery poezie a když k nám po absolutoriu vysoké školy nastoupil mladý skladatel Vojtěch Mojžíš, staly se verše vzniklé třeba pod lavicí texty skladeb pro studentský pěvecký sbor. Zrcadlem všeho toho dění byl školní časopis, který vycházel desítky let.

Rozepisuji se o tom všem proto, že se moje vzpomínky zastavily na sklonku 70. let, a to v době, kdy se onen zmiňovaný časopis dostal do redakce mládežnického vysílání pražského rozhlasu. Poezie i próza našich studentů se začala objevovat v relacích *Mikrofóra* a zejména ve *Studiu mladých.* A netrvalo dlouho, kdy jsme se poznali osobně s vedoucím redaktorem tohoto pořadu Milanem Ryklem. Zastavil se u nás ve škole několikrát při cestách na Vysočinu a při těch příležitostech vznikl záměr uskutečnit v Bystřici nad Pernštejnem veřejnou rozhlasovou nahrávku.

Bylo to v únoru roku 1978, kdy jsme přivítali v našem nevelkém městě nejen Milana Rykla, ale také začínající redaktorku Bronislavu Znamenáčkovou. Několik hodin natáčení probíhalo bez pevného scénáře, studenti hovořili o nejrůznějších aktivitách bez zvláštní přípravy, improvizovali, recitovali bez opory textu, zazněly i zmíněné písně a také příspěvky ze školního časopisu. Před početným publikem probíhalo natáčení bezprostředně – vznikl profilový, různorodý a svěží pořad, který přítomné publikum přijalo se značnými sympatiemi. Nahrávka byla rozhodujícím materiálem pro vysílání věnované Dni učitelů, bylo pro nás vyznamenáním, že záběry z bystřického natáčení střídala v rozhlase četba Františka Filipovského ze *Študáků a kantorů.*

Více než deset let jsme s pražskými přáteli neztratili kontakt, po roce 1989 jsme si vyměňovali zprávy o tom, jak se třaskavě mění situace a opakovaně jsme si vzpomínali na doby, kdy zmíněné kleště – zejména ty cenzurní, cenily zuby i na mládežnické pořady. Tenkrát jsme v plné šíři pochopili, že oba redaktoři při nahrávce značně riskovali, poněvadž v rozhlase nebylo tenkrát možné jakkoli improvizovat nebo vysílat do éteru něco, co nebylo předem schváleno. Vynaložené riziko nemělo neblahé důsledky, cenzura protestovala jen proti oslovení „paní profesorko“. Oba naši přátelé – Milan Rykl i Broňa s černou skříňkou se stali jedněmi z těch, kteří udržovali světlo na konci tunelu, za to jim patří dík.

V roce 1993 přišlo z Prahy psaní podepsané Bronislava Janečková. Naše milá Broňa se ozvala s nabídkou na další společné vysílání. K natočení pořadu *Setkávání* s mou účastí sice nedošlo, ale kontakty byly znovu navázány a mezi Prahou a Moravou se rozvinula korespondence, z níž mi v paměti utkvěla jedna zcela zásadní věta :*“Kdybychom tu naši nahrávku vysílali dnes, nemuseli bychom*

měnit ani čárku.“

V té době se ze mne stala vysloužilá učitelka a záhy se můj zájem soustředil na Annu Pammrovou. A jako tolikrát nás tato osobnost znovu nasměrovala k Broně, teď už mnoho let Janečkové. Bylo to v roce 2006, kdy se na Vltavě objevil originální pořad *Rok v dopisech* – na každý den připravila autorka Broňa psaní stejného data, ale z nejrůznějších dob a také od nejrůznějších pisatelů. Trpělivě jsme čekali, až 30. května zazněly pasáže z dopisu Otokara Březiny Anně Pammrové z roku 1896. Brzy jsme poslali do Prahy poděkování s informací, co se kolem Anny Pammrové v Tišnově děje. Odpověď podepsaná v té době už šéfredaktorou ČRo 2 Praha přišla záhy a obsahovala přání, abychom se u nás setkali a vybrali pro úspěšný pořad tentokrát dopis, jehož autorkou je naše „paní ze samoty“.

Stalo se tak v srpnu 2006, kdy jsem s Broňou Janečkovou a Vladimírem Príkazkým strávili celé odpoledne v blízkosti skvostného portálu tišnovského kláštera a předali rozhlasovým hostům spoustu materiálů, především korespondence. A po necelém půl roce, ve svátečním čase Vánoc, zazněl 28. prosince mírně zkrácený dopis Anny Pammrové paní Emilii Havlové. Byla to pozoruhodná shoda okolností – v posledním prosincovém týdnu se sešly dvě osobnosti z rodiny Václava Havla, neboť Annina adresátka byla prezidentova babička, a dopis jejího vnuka ženě Olze napsaný ve vězení se octl v bezprostřední blízkosti listu napsaného koncem prosince 1918 na Pammrově.

Rok v dopisech vyšel též knižně, takže pro nás tak důležité dokumenty poznají vedle posluhačů rozhlasu ještě mnozí čtenáři. Cykly s Rokem v názvu na Vltavě stále pokračují, v tomto roce zaznívá každý den po poledni dokument věnovaný rozhlasovým 90. narozeninám. Řadu dílů do Rozhlasového roku připravila Bronislava Janečková – zaujaly nás například ty věnované dlouholetému rozhlasovému publicistovi Vlado Príkazkému nebo propagátoru rozhlasové hry Daliboru Chalupovi.

Rozhlasu i mým milým blízkým z jeho dílen vděčím, jak vidno, za mnohé. A plně souhlasím s názorem, že rozhlas je, na rozdíl od jiných, jediné kultivované a spolehlivé médium.

MOJE CESTA K RESTAUROVÁNÍ PORTÁLU *PORTA COELI* NA KOSTELE V PŘEDKLÁŠTEŘÍ

Petr Bortlík

Nejdříve chci čtenáře seznámit s tím, jak a kdy jsem poznal tuto jedinečnou památku středoevropského významu. Do krajiny nedaleko Předklášteří mě zavál osud a koloběh života. S rodinou jsem se usadil v malé obci Štěpánovice na konci roku 1954. Štěpánovice leží na samém okraji brány do Českomoravské vysočiny. Obec se rozkládá na pravém břehu řeky Svratky v zákoutí dosti vysokých zalesněných strání, které chrání nejstarší část obce před severozápadními větry. Od Předklášteří jsou Štěpánovice vzdálené něco málo přes 2 km. Cestu mezi oběma obcemi zdolávali po mnohá desetiletí místní věřící pěšky, aby se zúčastnili bohoslužeb.

Byl jsem velmi zvědavý na tento známý kostel. V roce 1955 – někdy počátkem jara - jsem sedl na kolo a vydal se k vytouženému cíli – ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie s unikátním portálem. Přijel jsem na místo a stanul před slavným portálem. Ohromilo mne bohatství výzdoby, jak dekorativní tak figurální. Byl to velmi intenzivní zážitek, který i po dlouhých letech cítím dodnes. Najednou

jsem se myšlenkami i citem přenesl do 13.století. Stál jsem mimo reálný život, který pulzoval jen asi 300 m odtud. Obdivoval jsem ten kamenný koncert tvarů, které spolu tvoří tóny a působí jako jednolitá symfonie. Vžíval jsem se do života mistrů kameníků. Vedla je určitě hluboká víra, že dokázali vytvořilt tak nádherný oslavný celek, který je hmotově i kompozičně vyvážený. Vše se sbíhá k hlavní myšlence: oslava a díky Bohu – stvořiteli, který je dominantní postavou celého tympanonu. Pod postavou Krista jsou dva klečící donátoři. Na pravé straně je to zakladatelka kláštera královna Konstancie, na levé straně její syn Přemysl markrabě moravský, kteří podávají model kostela jako dík Bohu - stvořiteli nebe a země. Stavba kostela je datována lety 1233 – 1239.

Po dlouhé prohlídce jsem jen těžko odjížděl do nedalekého reálného života. Ani ve snu by mě tenkrát nenapadlo, že jednou budu tuto památku restaurovat. A přece. Po mnoha letech jsem stál před portálem jako restaurátor a mohl svou prací rovněž vzdát hold tomu nejvyššímu – Stvořiteli všehomíra.

Léta běžela v práci a starostech o zabezpečení početné rodiny. Někdy na počátku roku 1976 jsem se dověděl, že Biskupství brněnské chce opravit portál kostela *Porta coeli.* Byl jsem doporučen odborem kultury Městského národního výboru v Brně na tuto práci. Napsal jsem na restaurátorskou sekci v Praze. Velmi brzy jsem dostal odpověď, že na takovéto práce má fond specialisty a tím má cesta za vytouženou prací skončila. Měl jsem tehdy velkou restaurátorskou práci na zámku ve Vranově nad Dyjí – opravu Vítězného oblouku na jižní straně. Práce to byla velmi náročná, věnoval jsem jí dva roky. Mezi tím nastoupili do Předklášteří dva restaurátoři z Prahy. Zajel jsem se občas podívat jak práce pokračuje a zda restaurátory neznám. Jenže na portálu bylo sice lešení, ale na něm nikdo nepracoval. Až při několikáté návštěvě jsem je zastihl. Poznal jsem svého spolužáka z Vysoké školy umělecko-průmyslové v Praze. Ten byl tehdy místopředsedou restaurátorské sekce a druhý byl starší pán – předseda této sekce.

Uběhly další téměř dva roky a s dokončenou prací nebyli spokojeni památkáři. Přes výhrady však titíž restaurátoři dostali k opravě i spodní část portálu s apoštoly a sloupky se sponami, které dělí sloupky na dvě části. Požadavek památkářů byl nekompromisní, tyto části portálu musí být z téhož kamene jako originál. To byl velmi náročný požadavek, který pražští restaurátoři nedokázali splnit a byli odvoláni. Práce byla přerušena na více než rok. Mezitím jsem jezdil po bývalých lomech v okolí, které jsem dobře znal. Byl to např. lom u cesty do Drásova, pak lom v Železném a v Hlubokém. Jenže tyto lomy byly úplně zdevastované a otevírat je pro získání vhodných kusů kamene bylo nereálné. Stálo by to mnoho času a obrovské náklady. Nezoufal jsem a přemýšlel dál, kde najít potřebný materiál. Jednou jsem jel po cestě k Deblínu, která byla po jedné straně lemována patníky natřenými vápnem jako všude jinde. Měl jsem s sebou dláto a kladivo. Poklepem jsem odrazil kousek patníku, abych zjistil z jakého je materiálu, ale byl jsem zklamán, patník byl betonový. Šel jsem o dva patníky dále a zkoušel štěstí znovu. Byl jsem mile překvapen - byl původní a z drásovského pískovce – z kamene, který jsem potřeboval. Stejnou metodou jsem nalezl ještě asi 7 – 8 dalších vhodných patníků. Vrátil jsem se do Štěpánovic. Tady byly osazeny

patníky kolem ostrého svahu na Zákopanici a dál až k Novým Štěpánovicím. I zde jsem měl neuvěřitelné štěstí. Všechny patníky byly z požadovaného kamene i vhodné velikosti na sloupky do portálu. Zašel jsem hned na správu silnic do Tišnova a řediteli jsem vysvětlil o co jde. Od něj jsem se dověděl, že kamenné patníky budou lidvidovány a nahrazovvány kovovými svodidly. Velmi ochotně mi přislíbil pomoc. Pro mě byl problém patníky vytahat ze země a odvést do Blanska na opracování do potřebných rozměrů. I tu jsem uspěl. Pan ředitel se nabídnul, že pro jejich podnik to není žádný problém. Dohodli jsme se na termínu a akce se zdárně uskutečnila. V kamenickém závodě v Blansku jsem měl již předem všechno domluveno, zakázku přijali.

Zbýval však ještě další problém, najít deset kusů kamenů drásovského pískovce takových rozměrů, aby vydaly na zhotovení spojovacích článků spon, které budou osazeny mezi dva sloupky nad sebou. Chodil jsem po staré části Tišnova, kde byl drásovský pískovec hojně používán. Byly z něho zhotoveny obrubníky, dlažby i obklady ve spodní části staveb. Měl jsem i tentokrát neuvěřitelné štěstí.

Za velkým chátrajícím domem zv.“Peklo“ byla vysoká brána se dvěma pilíři zhotovenými z kvádrů hledaného kamene. Potřebné míry jsem znal a kvádry vyhovovaly mému požadavku. Dům byl zcela opuštěný. Zašel jsem na Městský národní výbor v Tišnově v domnění, že stavba patří městu. Nebylo tomu tak. Stavba patřila majitelům žijícím kdesi v Čechách. Dostal jsem jejich adresu a ihned jim napsal s vysvětlením o co se jedná. Nabídl jsem jim za odkoupení kamene 2.000,- Kčs a ujistil je, že dům zajistím tak, aby nebyl volně přístupný. Brzy jsem dostal kladnou odpověď. Obstaral jsem auto s mechanickou rukou a v domluvený termín jsme kameny naložili a odvezli do kamenického závodu v Blansku. Spadla ze mne veliká starost a uvolnilo se napětí. V Blansku byla dohodnuta cena za provedenou práci – celkem se jednalo o 20 sloupků a 10 spon-talířů, které firma doveze v domluveném termínu k portálu do Předklášteří. Cena za práci a dovoz činila 40.000,- Kč. Biskupství brněnské ovšem požadované peníze nemělo a tak jsem zaplatil ze svého, jen aby zakázka mohla být přes zimu provedena. Povolení k práci na portálu jsem již měl a tak cesta v restaurování byla volná.

Začátkem května příštího roku jsem konečně mohl začít s prací. Nejprve bylo nutné doplnit a opravit mramorové patky, které byly silně poškozené. Musely dobře vytvrdnout, aby odolávaly tlaku sloupků. Nebudu zde podrobně popisovat postup prací, což je záležitost odborná a není to účelem tohoto vyprávění. Chtěl jsem čtenáře seznámit především s tím, co všechno předcházelo tomu, než jsem se dostal k vytoužené práci. Opravu portálu jsem zdárně dokončil a koncem října téhož roku se uskutečnila kolaudace. V kolaudační komisi byli zástupci památkářů z Brna a restaurátorů z Prahy. Výsledek provedeného restaurování ohodnotili jako velmi dobrý. Byl to jeden ze šťastných dnů mého života.

V krátkém čase po úspěšném restaurování portálu mi byly zadány další práce v areálu kláštera. Jako první měly být restaurovány sochy v přístavku s výklenkem po pravé straně portálu. Je to výjev ze *ZAHRADY GETSEMANSKÉ*, někdy též zvaný *NA HOŘE OLIVETSKÉ*. Jsou zde tři apoštolové sedící ve spánku.

Jsou to sv. Petr, sv. Pavel a sv. Jan. Zatímco apoštolové spí, klečící Kristus se modlí a promlouvá s Bohem Otcem u skály, nad kterou se vznáší malý anděl s kalichem. Kalich je tam proto, že symbolizuje poslední slova modlitby: *Bože, odejmi ode mne tento kalich hořkosti* – Kristus věděl, co ho v příštích hodinách čeká.

Práce *Na hoře Olivetské* byla dlouho připisována sochaři Josefu Břenkovi. (Narodil se 4. 3. 1820 v Hranicích, zemřel 27. 4. 1878 v Předklášteří). Mylná teze o jeho autorství vznikla tím, že Břenek tuto památku restauroval. Ve skutečnosti je tento výjev mnohem starší – autor je neznámý a odborníci se shodují na době vzniku mezi lety 1540 - 1580. Za postavami na zdi je nízký reliéf města, jeho polychromie byla již ve velmi zchátralém stavu. Práce je typickou ukázkou přechodného slohu z gotiky do renesance. Všechna sochařská práce včetně znázornění skály a skalnatého terénu je provedena v klasickém štuku. Jádro soch a terénu je vystavěno z kousků cihel. Ty pomáhaly odsávat vodu z malty a mohlo se tak rychleji postupovat v práci. Nejspodnější vrstva štuku měla hrubší zrno a postupně se přidávala malta jemnější a na povrchu byl štuk natřen tenkou vrstvičkou vápna a utažen. Tím se docílilo hladkého povrchu. Zda byly sochy též polychromovány jsem ani při podrobném průzkumu nezjistil – nenašel jsem žádné stopy. Restaurování polychromie terénu provedla velmi citlivě malířka Věra Bortlíková. Při kolaudaci celé práce nebylo ze strany odborníků žádných připomínek, naopak byla vyjádřena spokojenost.

V následujícím roce jsem dělal tři menší restaurátorské práce. *RELIÉF PANNY MARIE S JEŽÍŠKEM* – je umístěn na boční zdi jedné z hospodářských budov. Tato práce je provedena ve štuku. Autorem díla je sochař Josef Břenek, který v areálu kláštera pobýval v letech 1872 – 1878, kde také zemřel a je pochován na místním hřbitově. Reliéf Panny Marie je vystaven povětrnostním vlivům, proto byl velmi silně poškozen. Po doplnění chybějících částí a po řádném vyschnutí a zpevnění napouštěním jsem refiéf barevně lazurově sjednotil. Na závěr byla provedena hydrofolizace. Navíc jsem nechal udělat malý přístřešek z měděného plechu, aby tak částečně památku chránil.

Druhá práce bylo restaurování velkého medailonu s poprsím *ŽEHNAJÍCÍHO KRISTA*. Tento medailon je umístěn na čelní stěně bývalého probošství. Při pečlivém průzkumu jsem zjistil, že tato práce je originální odlitek z kůroviny, která se běžně používala k dekoračním účelům na výzdobu domů. Byly to dekorativní prvky stylu pseudorenesančního, barokního i secesního. Směs, ze které byly prvky provedeny dávala podstatně větší trvanlivost. Proto i tento medailon byl poměrně dobře zachován až na uražené dva prsty a nějaká drobná poškození, vše asi způsobili řemeslníci, kteří tehdy dělali novou fasádu budovy. Také medailon je práce Josefa Břenka.

Poslední mou prací v areálu kláštera bylo restaurování *MALÉHO PORTÁLU*, značně poničeného nikoli však počasím, protože drásovský pískovec velmi dobře odolává pověrnostním vlivům. Kusy kamene ve vnitřním nároží byly zuráženy projíždějícími vozy. Po roce 1948 v prostorách kláštera sídlil a hospodařil Státní statek. Chybějící části jsem doplnil směsí zrnitostí a barvou se rovnající příslušnému kameni. Po řádném vyschnutí doplňků jsem celek portálu sjednotil

jemnou patinou barvy kamene a provedl hydrofolizaci.

Tento výčet je shrnutím mých restaurátorských prací v areálu klášterních budov v Předklášteří.

Restaurátor hodnotí své dílo

KRAJINOU ŘEKY SVRATKY
Vlastimil Otáhal

V úterý 8. ledna 2013 jsme se s manželkou vypravili do Žďáru nad Sázavou. V 17 hod. zde byla slavnostně zahájena ve výstavní síni staré radnice výstava obrazů člena naší Společnosti Mistra Stanislava Bělíka nazvaná *Krajinou řeky Svratky.* Po Řečkovicích v Brně, Tišnově, Víru a Doubravníku stal se Žďár pátým místem, ve kterém byla výstava instalována.

Vernisáž zahájila paní Marcela Lorencová-Zábršová. Úvodní slovo pronesl RNDr. Ivan Koláčný. V projevu zdůraznil sepjetí pana Bělíka s řekou Svratkou. Hovořil o kouzlu Vysočiny, o schopnosti kraje inspirovat básníky a malíře. Velebil krajinu poskytující poutníkům klid a odpočinek. Autor obrazů prožil celý svůj dosavadní život v nádherném prostředí krajiny tvořené tokem řeky Svratky a prací našich předků. Malba v plenéru dala vzniknout líbeznému souboru 43 obrazů nazvaného *Krajinou řeky Svratky.*

Pro vnímavého diváka je průvodcem při putování od pramene nejkrásnější moravské řeky pod Žákovou horou až po její ústí do Novomlýnských nádrží pod

Pálavou. Slavostní atmosféru vernisáže znásobil žák učitele ZUŠ ve Žďáru nad Sázavou Mgr. Milana Kapla Dan Mužátko. Přednesl dvě koncertní skladby pro kytaru. Poté jsme si výstavu prohlédli. Soubor zahajuje kresba *Děvče u studánky.* Následující obrazy jsou vyvedené temperou. Vyjímkou je kresba rodného domu spisovatele Josefa Uhra v Podolí. Malíř zařadil kresby do cyklu obrazů pro oživení. Obrazy doplnil verši básníků Vítězslava Nezvala, Josefa Pavlíka, Jaromíra Tomečka a svými postřehy dlouholetý malířův přítel Josef Pavlík.

Dlouho, dlouho jsme chodili od obrazu k obrazu, kochali se koloritem Vysočiny, obdivovali jsme Mistrovu schopnost vystihnout charakter krajiny, její kouzlo, její život. Po prohlídce jsem se malíře zeptal, jak se zrodil nápad vytvořit tento jedinečný soubor. Řekl mi: *„Svratka, to je moje krajina, jsem křtěný Svratkou. Ta myšlenka ve mně zrála dlouho před tím, než jsem obrazy v letech 2002 – 2007 namaloval. Inspirovalo mě slovesné dílo o cestě Váhu od pramene po ústí. Řekl jsem si, že vytvořím průvodce krajinou Svratky obrazem“. B*yl to skvělý nápad a malíř ho skvěle uvedl v život.

Věřím, že ve dnech 12. – 26. října 2013, kdy bude cyklus *Krajinou řeky Svratky* vystaven v Černé Hoře, potěší další diváky.

Vernisáž výstavy Krajinou řeky Svratky ve Žďáře nad Sázavou
(foto Vlastimil Otáhal)

CO SE UDÁLO

● V lednu byla ve Žďáře nad Sázavou instalována výstava obrazů Mistra Stanislava Bělíka. Podrobněji viz článek Vlastimila Otáhala.

● 9. března jsme se v Müllerově domě sešli nad zajímavým tématem, totiž nad osudem a dílem našeho téměř krajana Josefa Antonína Trčky. Zásluhou organizačního a badatelského úsilí místopředsedy ing. Zábrši jsme mohli zhlédnout televizní dokument, který o tomto významném malíři a fotografovi a také příteli Anny Pammrové natočil pražský historik umění doc. Boněk. Dílo naplněné životopisnými i uměleckými informacemi přineslo řadu překvapení. Ta se týkala příbuzných Trčkových předků, kteří dodnes žijí v Moravských Janovicích, ale zejména nevšedních přátelství, ta spojovala J. A. Trčku s významnými představiteli vídeňské moderny – Gustavem Klimtem a Egonem Schielem.

● Květen přinesl literární výročí, které je pro nás zajímavé – před rokem, 25. 5. 2012, obnovila činnost Společnost Jiřího Mahena. Poněvadž k nositeli tohoto významného jména máme úzký vztah prostřednictvím brněnského básníkova památníku a knihovny, zejména pak dobré duše této instituce Mgr. Jany Černé, připravíme na toto téma obsáhlejší stať do příštího čísla Věstníku. V ní čtenáře seznámíme také s časopisem Společnosti Jiřího Mahena *Milíř*.

● Až po uzávěrce tohoto čísla – 22. června – proběhlo další setkání v tišnovském muzeu, tedy opět v prostorách Müllerova domu. V první části byla představena už víc než před rokem avizovaná kniha Vlasty Urbánkové *Utonulý mlýn*, s níž se členové Společnosti rámcově seznámili při autorském čtení v únoru 2012. Hlavním hostem druhé části setkání byl nám už známý znalec pammrovské tematiky dr. Jan Šťastný. Na výsledky jeho badatelských aktivit ohledně osudu syna Anny Pammrové Františka jsme byli právem zvědaví. Podstatnou část jeho přednášky naleznete rovněž v příštím čísle Věstníku.

● Shodou okolností týž den – v sobotu 22. 6. – odvysílala stanice Vltava v rámci relace *Vltavský poledník* záznam rozhovoru redaktorky Mileny M. Marešové s předsedkyní Společnosti Anny Pammrové s důrazem na její vztah k přírodě, našemu kraji a také vzdálené cizině – Kalifornii, kde zakotvil její syn. Do rozhovoru tak vstoupila i naše milá Elaine.

NAŠI ČTENÁŘI DOPORUČUJÍ

Bohuslav Reynek
ODLET VLAŠTOVEK

Odlétají vlaštovice,
mlh a strnisk temné svíce,
šípy černých plamenů.
Pod střechou a nad pěšinou
v krvi namočenou třtinou
kreslí Amen na stěnu.

Oči léta. Bolí. Hynou.

Nevzpomínej. Vzpomenu.

Uletěly. Už ne naše,
hřeby v očích Tobiáše.
V tůni ryba uzdravení.

Tma je v síti. Ryba není.
Je tam. Vlna dme se, vzlyká.
Radost. Anděl hladí psíka.

Odletěly. V polích stohy
zezlátly a v chlévech stlaní,
Ezauovo požehnání
hrstě slámy v přítmí dlaní.

Osiřely v chlévech rohy,
pokácené otazníky
na čele krav, křivé dýky,
půlměsíce zjizvené.

Lampy zhaslé. Ještě ne.

Ztuhlé lokte rohů v stáji
nikoho neobjímají,
po někom se ještě ptají.

Bílá stěna spadaná,
sliby stydlé do rána

v slámě s otlučenou duší.

Němota, jež z kleneb stéká,
sloupů s košilemi mléka,
sloupů v plášti z plísně muší.

Sloupů stromů. V háji kvetly.
Čekají, až zima setlí.

Čekají, až zkameněly.

Čekají. Už na anděly.

Báseň ze stejnojmenné sbírky, kterou v roce 2002 ke 110.výročí básníkova narození vydal Jiří Buchal – BB art v edici Versus.

Část nákladu představuje skutečný klenot jak pro milovníky poezie, tak výtvarného umění – do čelní desky 25 výtisků je vsazena medaile s portrétem Bohuslava Reynka z ateliéru Mistra Petra Bortlíka.

Naplň si srdce krásou.
V mládí tě okouzlí, ve stáří zahřeje.

(Lidová moudrost)

Věrný přítel je medicínou duše.

(Latinské přísloví)

Láska jsou křídla, která dal Bůh člověku,
aby mohl vystoupat až k němu.

Michelangelo Buonarotti (1475 – 1564)

Osamělý člověk je jen stínem člověka
a kdo není milován, je pořád mezi všemi sám.

George Sandová (1804 – 1876)

Vybral Vlastimil Otáhal

Skřivánek Jaromír
ŠLECHTICTVÍ DUCHA
Hledání lidskosti a absolutna
Onyx, Praha 2003

Drobná knížka, necelých 100 stran, v níž je výstižně vyjádřena hloubka lidského ducha. Slovem i obrazem. Autor je básník, překladatel, malíř a cestovatel, uchvácený především Indií. (Za krásami Indie, Ve stínu Buddhova stromu).
Ve frontispisu je uvedno:

Skutečné šlechtictví není v rodovém dědictví krve, ale ve stavu mysli a ducha.

Ze třetí kapitoly Mravnost a třetí milénium, Posvátnost lidské přirozenosti.

Mravnost jako základní předpoklad k hodnotovému chování člověka ve společnosti a její zpětný vztah k jednotlivci nemůže být nikdy v celé své platnosti dodatečně vyjádřena zákonem.

Jasně a jednoznačně to vyjádřili T. G. Masaryk, Mahátmá Gándhí, Romain Rolland a snad nejpřesvědčivěji Lev Nikolajevič Tolstoj: „Všechno, co lidi spojuje, je dobro a co je rozděluje, je zlem.“

Nestoudnost jako kdyby dnes byla nedotknutelná. Stala se dokonce jakýmsi společenským pravidlem

Doporučuje Marie Chalupská

Vlasta Urbánková

UTONULÝ MLÝN

Jak se žilo v Drásově
v minulých stoletích

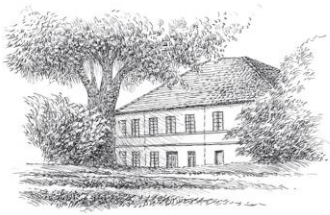

22. června 2013 na setkání členů a příznivců Společnosti Anny Pammrové byla uvedena do života velmi očekávaná kniha naší milé paní profesorky Vlasty Urbánkové jejíž titulní stránku si vám dovolujeme představit.
(kresba Pavel Adamec)

ČESKÝ ROZHLAS BRNO – KDE A CO SI NALADÍTE:
vysílače VKV (FM): Jižní Morava 106,5 / Znojmo 97,3 / Hodonín 93,6 / Vsetín 89,5 /Zlín 97,5 / Uherský Brod 107,3 / Uherské Hradiště 99,1 / Brno-město 93,1
poslouchat lze také na internetu: www.brno.rozhlas.cz

adresa: Český rozhlas Brno, Beethovenova 4, 657 42 Brno
tel. spojení na všechna pracoviště 542 523 111
Výběr z nejzajímavějších stálých pořadů:
pondělí – pátek:
5.00 Dobré ráno
8.30 Srdcovky

9.00 Apetýt
9.30 Cyklus Životopisy
9.40 Ecce homo
10.30 Rubrika pro chovatele (pondělí)
Poradna sociálně-právní (úterý)
Spotřebitelský servis (středa)
Poradna pro (pra)rodiče (čtvrtek)
Rubrika zdraví (pátek)
12.00 Morava krásná zem
14.30 Rendez-vous
16.25 Historické kalendárium Ecce homo
16.30 Písničky k dobré náladě
17.30 Na moravskou notu
18.00 Morava krásná zem
19.30 Studio noc

sobota:
9.05 Písničky pro duši
12.00 Blahopřání s písničkou
14.00 Rendez-vous s Marcelou Antošovou
15.30 Toulky českou minulostí
17.00 Zelný rynk
18.00 Stříbrný vítr
19.00 Na šťastné vlně
19.30 Studio noc

neděle:
9.00 Račte vstoupit k Josefu Veselému
14.00 Na moravskou notu
16.00 Mr. Evergreen s Janem Daleckým
17.00 Sedmé nástupiště
18.00 Letem akustickým světem (sudý týden)
Byla cesta, byla ušlapaná (lichý týden)
18.30 Klasika
19.00 Na šťastné vlně

27. dubna 2013 jsme v Mullerově domě naslouchali Aleně Blažejovské

MÜLLERŮV DŮM PLNÝ ŽIVOTA

Helena Pernicová

V květnu 2011 byl v Tišnově slavnostně otevřen zrekonstruovaný Müllerův dům na Jungmannově ulici a do života města vstoupila nová kulturní instituce, Muzeum města Tišnova. Většina místních sice oceňovala záchranu památky, ale na perspektivu jejího využití jako muzea a přitažlivost pro návštěvníky nahlížela značně skepticky. Budova je bokem centra a stálá expozice, v tomto případě pojatá spíše v tradičním duchu, sama o sobě k opakovaným návštěvám nevybízí. Kromě toho jen o necelé dva kilometry dál stojí dobře zavedené Podhorácké muzeum.

Mnoho tedy od počátku záleželo na dramaturgii využití nevelkých prostor přízemí pro zajímavé krátkodobé výstavy, přednášky, případně malé koncerty, promírání dokumentů a podobně. Nesnadného úkolu vdechnout starému domu nový život se s velkým elánem, odbornou zdatností a tvořivostí ujala mladá vedoucí muzea Mgr. Kateřina Brdíčková. Mezi úspěšné projekty roku 2011 patřila výstava Od sanatoria k nemocnici, seznamující s osobností dr. Kuthana i běžným životem kdysi velmi oblíbených „vzdušných lázní“. Ve stejné linii mapování nedávné historie Tišnova byla v následující sezóně uspořádána rekapitulace Sokol na Tišnovsku. Vedle těchto ohlédnutí bylo několik výstav zaměřeno na sepětí

života dříve a dnes, na užitečnost navazování na tradice pospolitého života v rodině a komunitě. Výstava Generace po generaci s podtitulem Jak se žije seniorům nenabízela pouze informace o sociálních službách a zařízeních v regionu, ale také konkrétní a inspirující příběhy a fotografie několika tišnovských rodin či rodů, ve kterých se předávají profesní dovednosti a přebírají rodinné záliby a ve kterých k užitku těch nejstarších i nejmladších žije i dne několik generací společně pod jednou střechou. Získání podkladů pro prezentace tohoto typu je obtížné i lehké zároveň: lehké tehdy, když máte nápady, když se dobře orientujete v síti místního života zejména když dovedete dobře jednat s lidmi a získávat jejich důvěru. Tím vším Kateřina Brdíčková disponuje.

Pro naši společnost byla navíc vstřícnou a příjemnou hostitelkou – jak většina z vás ví, po několika letech pohostinství v prostorách Městské knihovny se naše setkání nyní odehrávají v útulných starobylých prostorách tohoto domu. Když jsme se letos v zimě dozvěděli, že Katka z muzea a svého oboru odchází, všechny nás to zarmoutilo. O to víc, že důvodem nebylo zklamání z obsahu a rozsahu práce, ale neúnosnost přístupu ze strany vedení Městského kulturního střediska, pod které Muzeum města Tišnova organizačně spadá. Přejeme Kateřině hodně štěstí, a někdy snad i návrat k muzejnické práci, a naší Společnosti pokračující dobrou spolupráci s novým vedením muzea.

Mgr. Kateřina Brdíčková při loučení v Müllerově domě.
(foto Valeriana Kallabová)

Pro poznámky:

VÝZVA

Máte oblíbenou knihu?

Znáte verše, které vás oslovují v různých životních situacích? Četli jste moudrý výrok přesahující časové hranice?

Podělte se s námi, napište nám o nich! Stačí krátké upozornění v rozsahu 2 – 3 vět. Vaše typy budou použity v dalších číslech Věstníku jako krátké glosy našich čtenářů a členů Společnosti Anny Pammrové.

Kontakty: písemně na adresu Vlasta Urbánková, Drásov 190, PSČ 664 24, nebo na e-mail: pammr@iol.cz
Těšíme se na vaše příspěvky!

Došlo těsně před uzávěrkou:

1. září letošního roku bude slavit významné životní jubileum náš milý místopředseda Ing. Václav Zábrša. Medailon o jeho práci pro Společnost Anny Pammrové bude připraven pro další číslo našeho periodika.

Upozorňujeme na naše webové stránky s následující adresou
http://annapammrova.unas.cz

Kontaktní adresy:

Vlasta Urbánková, 664 24 Drásov 190

Vladimír Chalupa, email: vlado42@volny.cz

Jana Krytinářová, email: krytinarovaj@seznam.cz

Toto číslo připravily: Vlasta Urbánková a Jana Pammrová

Redakční úpravy textů: Vladimír Chalupa